جلا وطنه پښتو شاعري

آمنه رازق

۱۳۹۱ لمریز

کابل – افغانستان

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: جلا وطنه پښتو شاعري

لیکواله: آمنه رازق

د لیکنې ډول: څېړنه

د لیکلو کال: ۱۳۸۹ لمریز

د چاپ کال: ۱۳۹۱ لمریز

خپروونکې اداره: د افغانستان قلم ټولنه

د پښتۍ طرحه: رامین نقشبندی

شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

جلا وطني او خپل ټاټوبي ته شا کول او پرېښودل په ټوله نړۍ کې اوږد تاریخ لري او د انساني ژوند تر ټولو ترخې خاطرې له ځانه پرېږي . د جلا وطني معنی داده چې د ژوند او اوسېدو هر خوند او نعمت شاته پرېښودل دي او یوه خالي مېدان او پردي چاپېریال ته ځان غورځول دي .

په تېرو درېیو لسیزو کې افغانان په بې شمېره توګه د خپل خواږه وطن پرېښودو ته اړ شول او دا لړۍ تر ننه لا دوام لري .

که ووایو هر افغان دې ته اړ شو وطن پرېږدي، بې ځایه به نه وي، ځکه نو ډېرو افغانانو خپل خوږ وطن داسې پرېښود چې بېرته راتګ ته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا زړه ونه نیو او د اوقیانوسونو اېخوا په پردیو ملکونو کې د تل لپاره پاتې شول . د دغو افغانانو په لیکو کې ډاکټران ، انجینران ، لیکوالان ، شاعران او د ژوند د بېلابېلو مهارتونو خاوندان شامل وو چې مجبوریتونو په مخه کړل او د هېواد پرېښودل یې پرې ومنل .

زه دلته د پښتو جلا وطنه شاعري یو لنډ انځور وړاندې کول غواړم ، داسې انځور وړاندې کول، که د پښتو جلا وطنه شاعرۍ حق ادا نه کړای شي ، لږ تر لږه یو یاد خو به یې ژوندی وساتي، دا پر موږ حق دی

په مینه

آمنه رازق

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: جلا وطنه پښتو شاعري

لیکواله : آمنه رازق

د لیکنې ډول : څېړنه

د لیکلو کال :۱۳۸۹ لمریز

د چاپ کال : ۱۳۹۱ لمریز

خپروونکې اداره : د افغانستان قلم ټولنه

د پښتي طرحه : رامین نقشبندی

شمیر : ۱۰۰۰ ټوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو شعر کې جلا وطني

که هر پښتون شاعر جلا وطنه شو، پدې مانا چې پښتون د خپلې ژبې جلاوطني ومنله ، لکه چې لوی احمد شاه بابا وايي :

د ډيلي تخت هېرومه چې را ياد کړم
زما د ښکلي پښتونخوا د غرو سرونه

خو شاعر چې جلا وطنه شو، خپل وطن ، خپل ولس او خپل فرهنګ نشي هېرولای ، بلکې دا د ده د شاعرۍ مرکزي ټکی دی .

دلته مې ټول وطن پرهر پرهر شه
او
نازنين وطن مې اور واخيسته
کلي کوڅې شوې اديره اديره
نه د قاصد

نه د رېبار شته پته
نه ماشومان
نه د مرغانو آواز
د دې چوپتيا د ترورمۍ په زړه کې
زه لا خوځېږم د اشنا په طرف
ورته زخمي زخمي
ګلان ټولوم

(وحدت ورځپاڼه ، د زمري ۸- ۱۳۷۳ لمريز ، رازق ، پېښور)

په پورتني شعر کې چې د ازاد شعر غوره بېلګه يې منلی شو ، شاعر داسې يو انځور وړاندې کوي چې څنګه يې خپل خوږ ټاټوبی پرېښود او ولې دې ته مجبور شو ، دا کار وکړي او بيا د دې ټولو سره بايد څه وکړي او خپل ولس ته څه ووايي .

راځئ د پښتو ورځپاڼې پشاور د ۱۳۷۲ لمريز کال د جوزا مياشتې د لومړۍ نېټې ګڼه کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رازق یو شعر «زخمونه» را واخلو چې ، شاعر د خپل وطن د تلو په یاد څه لیکلي دي .

چمن زخمي دی او بلبل زخمي دی
ګلې! ترې ځم زما محل زخمي دی
باده! احتیاط کوه په ورو چلېږه
دلته غاټول دلته سنبل زخمي دی
خبره غبږه دې څه خلاصه نیسه
د مسافرو هر یو پل زخمي دی
نازکو شونډو کې ادا چلوه
نن خو مو ناسته او محفل زخمي دی
طبیبه ! پرېږده نور اثر نه لري
دنیا زخمي ده چې کابل زخمي دی

ربښتیا هم ، همداسې وشول . چا چې د کابل زخمونو ته اورونه را واړول دا اور د دوی کورونو ته هم ورغئ او د خپلو زخمونو ننداره یې پخپله وکړه .

پښتو جلا وطنه شاعري د خپل هېواد د مینې حق ډېر ښه ادا کړی او د تل لپاره به د دغې لارې ګرمه مینه ساتي او دا د هر پښتون جلا وطنه

شاعر په وینه کې اخښل شوې مینه ، درد او ښکلا ده چې ، باید تل یې یاد وشي او حق یې ادا شي .

خوب کې کلي کتار آسونه راشي
په بمونو باندې بار آسونه راشي
په لېمو کې یې تصویر د ویر ښکارېږي
پېښور ته له مزار آسونه راشي

(اجمل اند ، څپو کې انځورونه)

(ع- ب) د عرفان کتاب خپرولو مؤسسې مسوول د کریمي فیض زاده رسولي د کتاب «زخمي شونډې» په سریزه کې لیکي : « دا کتاب د هغو ښکلیو شعرونو مجموعه ده چې زیاتره یې په حقیقت کې د وطن ، ولس او خپل تاټوبي څخه د لیرې توب او بېلتون خوږې او زړه وړونکې زمزمې دي....

پښتون افسانه نګار طاهر اپریدی (کراچۍ) په «زخمي شونډې» نومې کتاب په الف مخ کې داسې لیکي: « یو متل دی چې زمکه[ځمکه] هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه سوزې چې اورورباندې بل وي ، خو په افغانستان کې د تېرو څو کلونو راهیسې داسې بل شوی اور نه یوازې د افغانستان زمکه او د هغې خاورې اوسېدونکي وراته پراته کړل بلکې « په خصوصي توګه د کوزې پښتونخوا اوسېدونکو ته يې هم تاو را رسېدلی دی . د دغه بارودي تاو له امله د کوزې پښتونخوا شاعرانو ، ادیبانو او نورو لیکوالو هومره څه ډېر لیکل کړي دي ، څومره چې د برې پښتونخوا (افغانستان) لیکوالو کړي دي ، بلکې اوس خو د افغانستان د جنګ په سبب په پښتو شاعرۍ کې څه نوي استعماري او علامتي لفظونه څه داسې رنګ شامل شوو چې اوس د مثل او مثال په توګه پېش کېدای شي او دا ځکه چې پښتون که څه هم د اتفاق رسۍ پرېښې ده ، ولې په ذهني توګه باندې د بل پښتون په غم خفه کېږي او په درد يې خوږېږي . »

د پورتنۍ را اخیستنې نه جوتېږي چې پښتو جلا وطنۍ شاعرۍ چې څومره د خپل هېواد په

یادونو کې ځورېږي ، هومره يې د کوزې پښتونخوا د شاعرانو او لیکوالو پام هم دې ته را وګرزاوه چې، له دوی سره د پښتنو د لوی کور (افغانستان) غم په ګډه وګالي او د سیمه ییزو توپیرونو کرښه پرېږدي او د ستر پښتون لوی افغان فخر افغان د لارې د ملتیا څخه خوند واخلي . په هر حال، مونږ په جلا وطنۍ کې پر شعر د جلا وطنۍ د مینې ماتولو خبره کوو ، کریمه رسولي په څه ساده الفاظو کې زمونږ سره خبره سپینوي:

ګله سبا له مې کېږدۍ ته بوزه
ماته کېږدۍ د خپل وطن یادېږي

(زخمي شونډې ۳ مخ)

لوی استاد علامه اکاډمیسین پوهاند عبدالشکور رشاد، د يوې لنډې مودې جلا وطنۍ د یوه اوږده نظم برخه جوړوي. دا نظم «ترخه حالات» نومېږي. (جرس پښتو) کراچۍ کې په ۸۱ صفحه جولای سپتمبر ۱۹۹۴ زېږدیز کې چاپ شوی دی . استاد رشاد پدې نظم کې د جلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطنۍ د بېلابېلو اړخونو دردونه په سمه توګه انځور کړي دي

دلته زه غواړم د دغه اوږده نظم څخه يوازې يوه نمونه ګرانو لوستونکو ته وړاندې کړم چې، ښه خبره به يې دا وي چې، د اروا ښاد استاد رشاد ياد به هم پکې تازه شي:

آ تر ملک بهر افغانه! زمونږ حالات خورا ترخه دي
ځيګر سوزه مو بيان دی، زړه ريبونکی مو خواله دي
مرور دی پسرلی د افغانانو له وطنه
اړولي پدې ملک کې خزانونو لا درانه دي

دلته استاد رشاد د افغانستان د بدې ورځې د يادولو تر څنګ ملا شاهي ياده کړېده او ملا شاهي يې د افغانانو د نفاق او د ودې د هر څه د تباهۍ عامل بللی دی.

جلا وطنه شاعري، د افغانانو د ژبې په توګه د زړه سواندو افغانانو د درد او تورې په توګه تر ډېره حده خپل رسالت او مسووليت سرته ورساوه

او لا اوس هم پښتو شاعري د هېواد نه د باندې په ډېره مينه، جرئت او صداقت سره هېوادنی او ملي مسئووليتونه ستايي او سرته يې رسوي. که ژوند يې مجبوريت په جلا وطنۍ وسپاره. خو له مرګه وروسته هم خپل وطن، خپلې خاورې او خپل ټاټوبي ته لېواله دی:

يو مې سوال ځواب د قبر په پښتو کې
يو لحد په قندهار در څخه غواړم
چې يوازې جهاني درځي درشل ته
د سکروټو په سر لار در څخه غواړم

د پښتو ژبې ښه شاعر مرحوم اسحق ننګيال چې کابل کې مېشت و، عبدالباري جهاني ته يو ليک ليکلی دی چې. ځواب کې يې جهاني صاحب يو اوږد نظم ليکلی دی. زه غواړم تاسو ته د دې نظم ځينې بېلګې وړاندې کړم چې. دا خبره پوره جوته کوي چې. جلا وطنه شاعري کې جلا وطني په کومو الفاظو تصوير شوې ده:

ماته مه وايه چې سوځي لوړې څوکې
ماته مه وايه چې شاړې يې درې دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته مه ښيه د بورې مورکۍ اوښکې
ماته مه وايه چې تشې بې حجرې دي
ماته مه وايه چې چيغې زندانې شوې
او لا اوښکو ته لوېدلې زولنې دي
د تيارې د ښامار ژامې لا خرپېږي
لېونتوب ته په کمين کې جبخانې دي

. . . .

ماته مه ژاړه له تورو تورو ورځو
ماته مه وايه چې سپينې د چا شپې دي
زه پوهېږم چې وطن وطن شهيد دی
ماته مه وايه چې ډکې هديرې دي

. . .

(پايکوب ، عبدالباري جهاني)

پښتو شاعري کې جلا وطني د دې سبب هم شوه، چې پښتو شعر د هېواد د باندې هم ومنل شو او پر ډېرو ژبو و ژباړل شو . د دنيا خلکو هم دا ومنله لکه چې د اسيا يو نامتو عالم او سياستمدار د خپل هېواد «هند» په يوه ادبي غونډه کې يو وخت وويل چې: شاعري د

خټېځوالو يو غوره صفت دی . (زخمي شونډې ، ۱ مخ) او بل دا چې پښتو جلاوطنه شاعري هماغه د خپلې شروع نه د کوزې پښتونخوا شاعرې ته ورګډه شوه او يو د بل نه يې رنګ او خوند واخيست :

که حالاتو مې رباب له غېږې واخيست
خو نغمو ته يې کاروان راته راکړی

(اجمل اند ، څپو کې انځورونه)

ربښتيا هم پيرمحمد کاروان په جلا وطنۍ کې د پښتو شاعرۍ د سر سړی دی . (چنار خبرې کوي) د پيرمحمد کاروان هغه شعري غونډه دی چې د جلا وطنې شاعرۍ داسې بېلګې پکې را ټولې شوې دي چې، په هر لحاظ ورته د غوره شاعرې نمونه ويلی شو .

غوځ يې کړ تابوت يې کړ ستا نوم به مې ليکه پرې
ستا په نامه خاورو ته چنار راسره ځي

یا همدا مجموعه ، چنار خبرې کوي کې :

سپین لباس د فرشتو ابلیس اغوستی
جاهلان وایي وارث د پېغمبر دی

همدارنګه د ښاغلي کاروان په سل ها وو دغسې نمونې په جلا وطنه پښتو شاعرۍ کې پرتې دي ، چې دلته یې د ځای کولو ځای تنګ دی .

استاد نجیب منلی د قلم مجلس (لومړۍ ګڼه ۱۳۸۵ . په دویم مخ کې) په (پښتو ادبیاتو کې د جلا وطنه لیکوال وندې) تر سلیک لاندې لیکي :

«د ټولو جلا وطنو په څېر جلا وطنه لیکوال هم د تضادونو په یوه پېچلي حال کې را ګیر دی . چې په هر ډول چې وي . هم په خپل شخصي ژوند او هم په خپلو ادبي هستونو کې به ورسره ګوزاره کوي . هم د زمان له مخې او هم د احساس له مخې لومړی تضاد د خاورې تضاد دی . له یوې خوا د هجرت وطن له اصلي وطنه ډېر توپیر لري .

منظرې ، انسانان او د ژوند لارې هر څه په بل ډول وي حتی له هغه څه نه هم بد وي چې سړی یې له جلا وطنۍ وړاندې تصور کوي .

دوهم تضاد د هویت تضاد دی ، هغه انځور چې سړی یې د ځان په هکله لري ، د جلا وطنۍ په شرایطو کې د هغه څه په بنسټ خورا تت او بې رونقه وي چې په خپل وطن کې یې سړی فکر کولی شي ، په یو ځای کې ځان پردی او حتی سرباری ګڼل د زغم وړ خبره نه ده . ډېر ځله بیا د پرستیژ له لاسه ورکول ، دغه د کمي احساس نور هم له زغمه وباسي . . .»

جلا وطني زمونږ داسې شاعران په مخه کړه چې لدې د مخه هم د شمار خلک وو او ښه نوم او شهرت یې درلود خو داسې شاعران هم پکې را لوی شول چې، ټوله شاعري یې د جلا وطني سره رنګ واخیست او په پردي وطن کې یې شعر ته مخه کړه . ښه شاعر ترې جوړ شو داسې شاعر چې تر هر څه یې د مخه په خپل شعر کې د خپل هېواد یادونو ته ځای ورکړ او د خپلې خاورې او اولس

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادونه بې تازه وساتل . ته به وايې فطرت هغه ته
د خپل هېواد مينه او محبت وربښلی . جلا وطنه
شاعر خپله بې وسي داسې په خوږه ژبه وايي :

وخت سره چې جنګ کړو خو بې وسه يو
ډېر بې که په تنګ کړو خو بې وسه يو
څرنګ به مو هېر شي هغه ګل وطن
اوس چې ورنه څنګ کړو خو بې وسه يو
مونږه مسافرو سيوري و نه موند
لاندې سر نه سنګ کړو خو بې وسه يو

(ډېوې په باد سپارمه . سيد فخر الدين هاشمي .
کراچی)

جلا وطنه پښتو شاعري کې د ازاد شعر برخه هم ډېره شتمنه ده او که ووايو د پښتو ازاد شعر غوره شاعري د پښتو په جلا وطنه شاعري کې موندلی شو . بې ځايه نه ده . لاندې د يوه جلا وطني ازاد شعر نمونه د وحدت ورځپاڼې پېښور ۲ سپتمبر ۱۹۹۵ څخه را واخلو :

د زهرو پيالې
تا چې در پاکې کړې غمژنې شرمناکې اوښکې

د خپل پرونې د سر تا په پيڅو
زما په سترګو کې اغزی اغزی
د مجبوريت د يو ليدو پسرلی
د دې دنيا په زهرجن بازار کې
چا بت خانه او چا کعبه جوړه کړه
ما مې د زړه په نړېدلي کور کې يو ځل د مينې تاج
محل پرانستو

او يا هم :

زه چې د شپې ستا د ليدو په تمه
د خوب او خيال تورونه وغوړوم
زه چې سوالګرې سجدې ولمبوم
نو د سوالونو ځنځير و شرنګوم

(د سباوون په تمه . ۲۱ مخ . عبدالباري جهاني .
ويرجينيا - امريکا)

که د پښتو ژبې جلا وطني شعر په اړه لکه څنګه چې ښايي هغسې څېړنه او پاملرنه وشي . پښتون شاعر چې څومره جلاوطنی کې د خپل ادب په اړه هڅې او هاند کړی دی . د هېواد د ننه بې هم تصور کول خورا مشکل دی . دومره شعري

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظرې ، انسانان او د ژوند لارې هر څه په بل ډول وي حتی له هغه څه نه هم بد وي چې سړی یې له جلا وطنۍ وړاندې تصور کوي.

دوهم تضاد د هویت تضاد دی ، هغه انځور چې سړی یې د ځان په هکله لري ، د جلا وطنۍ په شرایطو کې د هغه څه په بنسټ خورا تت او بې رونقه وي چې په خپل وطن کې یې سړی فکر کولی شي ، په یو ځای کې ځان پردی او حتی سرباری ګڼل د زغم وړ خبره نه ده . ډېر ځله بیا د پرستیژ له لاسه ورکول ، دغه د کمي احساس نور هم له زغمه وباسي . . . »

جلا وطني زمونږ داسې شاعران په مخه کړه چې لدې د مخه هم د شمار خلک وو او ښه نوم او شهرت یې درلود خو داسې شاعران هم پکې را لوی شول چې، ټوله شاعري یې د جلا وطني سره رنګ واخیست او په پردي وطن کې یې شعر ته مخه کړه . شه شاعر ترې جوړ شو داسې شاعر چې تر هر څه یې د مخه په خپل شعر کې د خپل هېواد یادونو ته ځای ورکړ او د خپلې خاورې او اولس

یادونه یې تازه وساتل . ته به وایې فطرت هغه ته د خپل هېواد مینه او محبت وربښلی . جلا وطنه شاعر خپله بې وسي داسې په خوږه ژبه وایي :

وخت سره چې جنګ کړو خو بې وسه یو
ډېر یې که په تنګ کړو خو بې وسه یو
څرنګ به مو هېر شي هغه ګل وطن
اوس چې ورنه څنګ کړو خو بې وسه یو
مونږه مسافرو سیوری و نه موند
لاندې سر نه سنګ کړو خو بې وسه یو

(ډېوې په باد سپارمه . سید فخر الدین هاشمي . کراچۍ)

جلا وطنه پښتو شاعري کې د ازاد شعر برخه هم ډېره شتمنه ده او که ووایو د پښتو ازاد شعر غوره شاعري د پښتو په جلا وطنه شاعري کې موندلی شو ، بې ځایه نه ده . لاندې د یوه جلا وطني ازاد شعر نمونه د وحدت ورځپاڼې پېښور ۲ سپتمبر **۱۹۹۵** څخه را واخلو :

د زهرو پیالې

تا چې در پاکې کړې غمژنې شرمناکې اوښکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل پړوني د سر تا په پېڅو
زما په سترګو کې اغزی اغزی
د مجبوریت د یو لیدو پسرلی
د دې دنیا په زهرجن بازار کې
چا بت خانه او چا کعبه جوړه کړه
ما مې د زړه په نړېدلي کور کې یو ځل د مینې تاج
محل پرانستو

او یا هم:

زه چې د شپې ستا د لیدو په تمه
د خوب او خیال تورونه وغوړوم
زه چې سوالګرې سجدې ولمبوم
نو د سوالونو ځنځیر و شرنګوم

(د سباوون په تمه. ۲۱ مخ. عبدالباري جهاني.
ویرجینیا - امریکا)

که د پښتو ژبې جلا وطني شعر په اړه لکه څنګه چې ښایي هغسې څېړنه او پاملرنه وشي. پښتون شاعر چې څومره جلاوطنۍ کې د خپل ادب په اړه هڅې او هاند کړی دی. د هېواد د ننه يې هم تصور کول خورا مشکل دی. دومره شعري

مجموعې چې د نړۍ په بېلابېلو ملکونو کې په پښتو ژبه چاپې شوې دي او یا نورو الکترونیکي میډیا وو په واسطه نشرې شوې دي. دلته یوازې د نوم اخیستلو حوصله او ځای نه پیدا کېږي چې پر دې کوچني اثر کې یې ذکر وشي.

د افغانستان د لیکوالو (قلم ټولنه) د ۱۳۸۵ لمریز کال د دوبي د ګڼې په ۱۲۷ مخ کې لیکلي دي. ښاغلی سلیمان لایق د پښتو او دري ژبو پیاوړی شعري استعداد د هېواد لایق عنصر او لوی عالِم دی. هغه د جلا وطني په کلونو کې پر نور شعري ادبي کار او فعالیت سربېره «پښتون په پښتو لنډیو کې» په نامه په (۸۰۰۰۰) لنډیو باندې علمي څېړنه او ریسرچ کړی دی.

لدې معلومېږي چې که جلا وطنۍ. د پښتون شاعر ژوند ته بې شمېره زیانونه ورسول. ولې د دې سره سره پښتو ادب ته برياوې هم په برخه شوې او د پښتو ادب غنا ته یې نورد هم ګټه ور په برخه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو شاعري په داسې حالاتو کې جلاوطنه شوه چې د دنیا په سیاسي نقشه کې د نه منلو بدلونونه راغلل . پخوانی شوري اتحاد تجزیه شو او په افغانستان کې کورنۍ جګړه پیل شوه . د پښتو شاعري لویه قافله د خپل هېواد نه د وتلو په تکل کې شوه او په ټوله نړۍ کې تیت شول . پدې قافله کې دوه ډوله شاعري ځان ونبوده . لومړنۍ هغه شاعري چې جلا وطني کې زېږېدلې ده او هلته یې وده کړې وه . د دغې شاعرۍ تصویر او الهام نه په ښکاره څرګندېږي چې د خپل ټاټوبي نه د باندې ویل شوېده . داسې مفاهیم پکې را ټول شوي دي چې یوازې خپل هېواد نوم یې اورېدلی . او لیدلی یې نه دی او لا تر اوسه هم دې ته زړه نه نیسي چې خپل ټاټوبي ته ستون شي او که نه :

د کاڼو سرود
زما د رنګ کلي تروه ټنډه کې
د مازیګر د شغلو رنګ تری تم
او د سبا زرینې وړانګې یې

زیارت نه کوي
د کلیوالو په ډبرینو زړونو
لا د پردي وطن
اسرې پرتې دي .
او زما د یار په بې دیدنه ګودر
نه د منګي نه د ښنګړو شته اثر
ماته ښکالو ښکالو د کاڼو سرود

دغه پښتو شاعري چې زموږ هېواد ته را دورمي . شاعر یې په پردي وطن کې لوی شوی او د خپل هېواد نوم او برم یې زړه کې ساتلی دی او د هر ډول سیاسي فشارونو سره سره یې خپل معنویات او ملي ارزښتونه په درناوي یاد کړي دي او هغه یې ستایلي دي . په پردي وطن کې ځان بې قدره بولي او د خپل هېواد او هلته د ستنېدو یادونه یې په زړه ورېږي :

د یوه شعر دوه بیته :

سوداګره! دې کوڅه کې دې نور څه دي
چې نکریځي په لاسو شولې بې قدره
اې د مینې د محفل جانانه ځو ترې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ساقي او بیا پیالې شولې بې قدره
(۱۳۸۱-۱۲-۲۷ لمریز ، وحدت ورځپاڼه ، پېښور)

د پښتو جلا وطنه شاعري په ټولګه کې داسې شاعري هم موندل کېږي چې، جلاوطنه پښتون له جلا وطنۍ د مخه څه ندي لیکلي او نه یې شاعري کړېده ، خو چې د جلا وطنۍ په تورو شپو کې راګیر شو نو شاعري ته یې مخه کړېده . داسې شاعران نه یوازې په افغانستان کې بلکې د دنیا په ډېرو برخو کې تر سترګو کېږي او د دوی شاعري د لوستونکو پام هم ځانته اړولی دی

د دغو شاعرانو شناخت او هویت هم تر اوسه په پردیو وطنو کې بند پاتې دي او په دې اړه لري چې، زمونږ ادبي خوځښت هغوی را وسپړي او د هغوی د شاعرۍ په باب اوږده څېړنه په کار ده .
راځئ د داسې شاعرۍ د ازاد شعر وروستی برخه را نقل کړو :

ویر

هم مو ایرې کړې هم مو رنګ وطنه
چېرته چې اوسپنه لړ ښنه واخلي
هغوی دې ټول چېرته جذبه واخلي
زما سرکښې خاورې
زما جنت وطنه
څه بد قسمته شولې
څه بد نصیبه شولې
دغه په څنګه لېونو واوښتې
په کرغېړنو تورو شپو واوښتې
(۱۹۹۳-د اګست څلورمه ، کراچۍ- پاکستان ، ډېوې په باد سپارمه)

دوهمه هغه شاعري ده چې شاعر یې د خپل وطن له د تګ نه د مخه د خپل هېواد د ننه ښه شهرت درلود او یا په بله ژبه یو شاعر د خپلې شاعرۍ سره جلا وطنه شو . دلته شاعر اوس د نوي چاپېریال د ستونزو سره لاس او ګرېوان دی .
لومړی خو څنګه وکولی شي د خپل وطن په څېر هلته ژوند وکړي . ځکه هلته هر څه له بوې مخې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بایلل شوي دي ، یوازې د یوې ګولۍ ډوډۍ پیدا کولو هڅه ده ، نور نو داسې شپې تېرول دي ، چې سهار او بېګاه دا سوچ کول دي چې یا لیرې نړۍ ته لاړ شي او یا بېرته خپل وطن ته د تګ لاره و مومي ، د همسایه ملکونو ژوند تېرول ورته ډېر ستونزمن برېښي او په هېڅ ډول ورته د منلو وړ نه دي .

پدغو شاعرانو او لیکوالو کې اکاډمیسین سلیمان لایق ، محمدنبي صلاحي ، زلمی هېوادمل ،مجاور احمد زیار ، رحیم الهام ، پیرمحمد کاروان ، محمدالله رازق ، شفیع الله بابرزی ، عصمت قانع ، سید فخرالدین هاشمي، عبدالهادي هادي ، اسمعیل یون ، شهسوار سنګروال ، عبدالباري جهاني ، ، استاد شپون ، باقي بریال ، طارق رشاد او نور شامل دي . چې دلته یې ذکر کول د لیکنې په موضوع ور ډېرېږي ، نو ځکه دا بس دی چې پر مثال یې تکیه او قناعت وکړو .

دغو شاعرانو ته د جلاوطنۍ تصویر که نوی هم و، خو لا د مخه څه نا څه پدې پوهېدل چې شاید داسې حالات راشي د پښتو ادبیاتو تاریخ چې مرحوم روهي صاحب لیکلی دی ، پدې اثر کې د زرین انځور هغه شعر چې د «مخه ښه» په نوم لیکل شویدی او چاپ شوی که ګران لوستونکي یې ولولي نو ترې په اسانۍ سره دا پته لګېدلی شي چې پښتو شعر لا د مخه د جلا وطنۍ تریخ خوب لیدلی و .

هماغسې وشوه پښتو شعر چې خپل هېواد کې یې د پرمختګ ډېر پراوونه وهلي و ، جلا وطنه شو . دغه ډله شاعرانو نه تنها پښتو شعر پرې نښود ، بلکې په خورا ښکلي انداز سره یې ټولې نړۍ ته ور وپېژاند او دلته یې زموږ د هېواد فرهنګي غنا ته لا ډېر څه ورکړل . هغه شعر چې جلا وطنۍ کې ویل شوی دی د پیل رنګ او خوند یا په بله ژبه د جلا تصویر او الهام په لرلو سره د لوستونکو پام ځانته را اړولی شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مونږ د پښتو معاصرې شاعرۍ په اړه څه ویل یا لیکل غواړو نو دا خبره به ورسره ضروري وي چې جلا وطنه پښتو شاعري به بې تر ټولو ستره برخه وي او که داسې نه وي نو دا هر څه به نیمګړي وي.

یوه بله د یادولو وړ خبره داده چې کله پښتو شاعري د پاکستان خاورې ته سر ور دننه کړ. نو هلته د ډیورنډ د کرښې په دوو خواوو کې سره بېل شاعران په یو ځای سره کښېناستل او ډېر څه بې چې پخوا تر دې نه و ویلي، ویې ویل او د لر او بر پښتون د شاعرۍ منزل یو شو او په ډېره مینه یې د یو بل کلام او ذهني تصویر ته زړه ونیو او یو له بله یې ډېر څه زده کړل او د ډیورنډ په کرښه جلا والی ورته په ریښتونې توګه تپل شوی کار برېښېده.

پښتو ادب او په ځانګړې توګه پښتو شاعري د افغانستان د جګړې په اور کې د ډیورنډ کرښې دواړو خواوو ته داسې سره ورته ریښې وغزولې چې اوس یې د ژبې، کلتور او الهام له مخې سره

بېلول په هر صورت مشکل او ستونزمن برېښي او د دې نه علاوه برياوې او ګټې یې دا شوې چې یو د بل درد او غم یې شریک شو او یو ګډ اواز ته ورته شو چې ارمان او مقصدیت یې یو شو او په ګډه سره د پښتو شعر د سوچه توب او برياوو په لور هڅې شروع شوې او ډېر څه یې لاسته راوړل او توپیر او سرحد پکې خپل ارزښت له لاسه ورکړه. هر څه د دې لپاره شول چې چېرې او څنګه داسې شعر وویل شي چې د معنی، مقصد او ښکلا له مخې په ریښتینې معنی شعر وبلل شي او د شعر بېلابېلو ډولونو ته وده ورکړي ډېر څه پکې د ګډو هڅو له مخې داسې ومنل شول چې پخوا د منلو هڅو تصور هم نه کېده. دلته د مجاوراحمد زيار یو ازاد شعر را نقلوو:

نا بښونکې ګناه
نوره ښکالو
ستا د راتلو
له ذهنه وتې ده
د هغې خاورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سجده ځای
زما د مینې وتل
ماته سپېدې
سباوون
مه یادوه ......

(زما نړۍ ، م ۱ زیار ،
پېښور ، ۳/۷/۹۴ ز)

له پورتني ازاد شعر نه جوتېږي چې استاد زیار هڅه کړې ده تر څو سوچه پښتو او بیا ازاد شعر هم د کوزې پښتونخوا لمنو ته له ځانه سره یوسي . هغه هلته د اوسېدو پر مهال د پښتونخوا بېلابېلې سیمې ولیدې او حتی د پښتو ژبې د لیکوالو او شاعرانو حجرو او دېرو ته یې ځان ورساوه او ډېر څه یې له هغوی سره شریک کړل .

د جلا وطنه شاعرۍ غوره څېرې
استاد سعدالدین شپون . عبدالباري جهاني. محمدنبي صلاحي . شفیع الله بابرزی . سید فخرالدین هاشمي. پیرمحمد کاروان . محمدالله رازق . زرین انځور . عصمت قانع . تاج محمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاري . استاد روهي . مجاوراحمد زيار . غلام محمد کاموال . غلام محی الدين زرمل وال . مرحوم اسحق ننگيال . پروين فيض زاده ملال . عبدالهادي هادي او نور هغه نومونه دي . چې نه يوازې د هېواد د ننه بلکې د هېواد د باندې يې هم داسې څه له خانه پرېښې، چې پښتو شعر او پښتون ولس بايد پرې وويارې

دلته به له (عينکي اوښ) نه چې د استاد محمدنبي صلاحي طنزيه ناول دی او په جلا وطنۍ کې ليکل شوی او د پښتونخوا په هرېپور کې چاپ شوی دی . د (ياغي هوس) په نامه د آزاد شعر يوه ډېره ښکلې نمونه تاسو درنو لوستونکو ته وړاندې کړو :

ياغي هوس
ستا د جفا لښکرو
زما د وفا پر کلي
د بېلتون ډزې وکړې
ما د ياغي هوس
په شنو اسوېلو

زموږ د پښتو ژبې په ادبي تاريخ کې ژوندي پاتې وي او زموږ فرهنګ او ادب به پر دوی وياړي .

دوی د پښتو شعر په ګلبڼ کې د پښتو داسې خدمت کړی ده لکه چې مجروح . رښتين او الفت صاحب دغې ژبې لپاره کړی و .

که دغه خدمت او چوپړ د حالاتو په تناسب وڅېړل شي نو معلومه به شي چې حتی د تېرو په پرتله په درېو لسيزو کې چې وطن کې د جګړې اور بلېده هم لا ډېر او د يادولو څه شوی دی . که چېرې . د دغې شاعرۍ بهير په خير سره مطالعه او له سره وڅېړل شي . نو ډېر څه موندلو او را سپړلو ګنجايش پکې شته او ډېرې ملي شتمنۍ پکې موندلی شوی .

د دغې شاعرۍ لمن ډېره پراخه ده او پدې ګلبڼ کې ډېر څه موندلی شوی چې د نړۍ د معاصر شعر سره په پوره ډاډ سره پرتله کېدای شي که د بر صغير او يا د نړۍ د هغه شعر ببلګې چې د جګړې له اور څخه ژوندۍ را وتې دي . د

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو جلا وطنه شاعرۍ کې تصویر

پښتو جلا وطنه شعر د دریو لسیزو په درشل کې یوازې تر وزن او قافیو پورې بند پاتې نه شو، بلکې د یوه داسې شعر نماینده او سرخېل شو چې نړۍ د یوه شعر په نامه وپېژانده. کره کتونکو او قلم کارانو ته د قبول وړ وګرځېد. که د حمزه شینواري او خاطر اپریدي غزل د خیبر دره ښکلې ساتلې وه. نو کاروان د برې پښتونخوا نه داسې غزل له خانه سره وروړ چې هماغه شکل او خوند یې څو خله زیات کړو.

په جلا وطنه پښتو شاعرۍ کې تصویر داسې ځای نیولی دی چې نه یوازې جلا وطني پکې انځور شوې ده. بلکې د پښتو شعر ټول مقصدي اړخونه پکې رانغښتي دي. موږ لکه چې مخکې د څو څېرو نومونه ذکر کړل. دا یوازې د همدې پاڼې تر بریده دي. بلکې پدې شاعرۍ کې دومره لوی کاروان باید ذکر شي چې دلته یې د یادولو او لیکلو تر حده د دې اثر حوصله مندي او ګنجایش نشي منلی.

په جلا وطنه پښتو شعر کې پخواني (انقلابي او (جهادي) تصویرونه هم له سره په یوه افغاني او یوه ملي تصویر واوښتل او د پښتو شعر ته یې د شعریت روح ور وباښه او غزل له سره د پښتو شاعرۍ د ناوې سینګار وګرځېده.

ما کوز ورته لېمه کړه زما سره نه ټیټېده
شاید چې په الفت کې هم افغان پاتې کېدم

جلا وطنه پښتو شاعري د تصویر له مخې د بل هر وخت د پښتو شاعرۍ بډایه برخه بللی شو.

پدې برخه کې که جلا وطني د یوه تصویر په توګه وه او که د شعریت په توګه دواړه څه داسې برخې دي چې سره بېلول یې د شاعر سلیقې ته زیان رسول دي او نه باید چې سره بېل شي. پدغه شاعرۍ کې تصویر ته داسې ځای ورکړل شوی دی، چې د ژوند د بېلا بېلو اړخونو د ترجمان په سترګه ورته کتلی شو. د ژوند داسې اړخونو سره لګوي چې د معاصرې شاعرۍ د یوه معیاري شعر سره ښایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل تصویر له مخې د خپلې ښکلا او الهام له مخې ځان د ولس زړونو ته ورسوي نو بیا تر ډېره وخته په زړونو کې پاتېږي او تر پېړیو پېړیو مرګ نلري ، ځکه چې هغه د هر ذوق ، سلیقې او غوښتنې سره برابر خېژي .

که د پیرمحمد کاروان شاعري (چنار خبرې کوي) په غور سره ولوستله شي نو د ښې او غوره شاعرۍ ښېلګې پکې له ورایه بریښي ، داسې تصویرونه یې وړاندې کړي دي چې له حمزه بابا وروسته سخته ده د بل شاعر په شاعرۍ کې تر سترګو شي ، ځکه نوموړي شاعر په خپل ټول توان سره د شعر د ښکلا اصل په پام کې نیولی دی او یا په لنډ ډول پښتو شعر ته یې پام اړولی تر څو د دې شعر لمن پراخه او په عین حال کې قدم په قدم ښکلی شي .

په شعر کې ښکلا د الهام او تصویر سره نږدې اړیکې لري او یو ښه شعر د شعار او کلیشه یې نظمونو نه رابېلوي ، هغه کلیشه یې شعرونه او نظمونه نه یې را ببلوی چې ، حتی یو ځل په

لوستلو هم نه ارزي او که چېرې یو ځل ولوستل شي د قضاوت او کره کتنې له مخې تر بیا لوستلو به پاتې نشي .

لنډه دا چې په پښتو شاعرۍ کې چې څومره د تصویر خبره ده ډېر بډایه بریښي او د دې بډایې ډېره برخه په جلا وطنه پښتو شاعري پورې اړه لري .

که پښتو جلا وطنه شاعري د کره کتنې په تول وتلله شي او په راتلونکو کې دغه باب ته پاملرنه وشي ، تحقیق او څېړنه غواړي داسې څېړنه چې د دې توان ولري چې هغه ارزیابي او تدقیق کړي نو کره کتونکي به ډېر څه تر لاسه کړي او داسې تصویرونه به پکې ومومي چې تر ننه به یې نه وي موندلي او د غوره شاعري مثالونه به پکې وموندل شي .

داسې ښېلګې به پکې وموندل شي چې د ټولې نړۍ په مخ د ادبیاتو په تېره شاعري سره به سر ولګوي او په نورو ژبو به و ژباړل شي ، همدا اوس هم په ټوله نړۍ کې پښتو شاعري خپله لمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراخوي له پښتونوره تر اروپا او امریکا ورسېده او په ټوله نړۍ کې لوستونکي لري او کله چې بېرته خپل هېواد ته را رسي دلته په ادبي او فرهنګي ټولنو کې د قبلېدو وړ وي.

دا ځکه چې شعري ښکلا لري ، الهام او تصویر د یوه منظم چوکاټ له مخې سره یو ځای شوي دي چې دهر زړه او سلیقې سره سرخوري ، تکراري او کلیشه یي مطالبو ته شا اړول شوېده ، نو ځکه د لوستونکو د پام وړ ګرزي.

که پخوا پښتو شاعري د کوزې او برې پښتونخوا پورې تړلې پاتې وه ، نن د ټولې نړۍ په ادبي محفلونو کې ځای لري ، که په سمه توګه وڅېړله شي ، لرې نه ده زمونږ ډېر پښتو شاعران به د نړۍ د ګوتو په شمار شاعرانو په ډله کې ځای ونیسي او حتی که زمونږ د شل دېرش کلونو جګړې او ویرانیو سم تصویرونه وړاندې کړي ، د نړۍ د مثالي او غوره شعر په سر کې ځای نیولی شي که مونږ د پښتو جلا وطنه شاعري ډېر ځوان شعر هم له نظره تېر کړو داسې تصویر پکې

موندلی شو چې د ویلو او بیا بیا ویلو باندې ارزي. دلته د موضوع په اړه تصویري کلام او ژبني تصویر په اړه د عبدالغفور لېوال څېړنیز مطلب ته را ګرزو.

تصویري کلام ، هغه دی چې غرض ور څخه د یوه شي ، فکر یا پېښې تصویرول وي او بالاخره ذهن ته رسول وي.

ژبنی تصویر ، د مفاهیمو هغه مجموعه ده چې د ژبې په وسیله شی یا فکر یا یوه پېښه تصویر کړي (مجموعه مقالات اولین جشنواره ادبیات معاصر افغانستان ، انجمن قلم ، صفحات ۴۲-۴۳)

دلته د مرحوم ننګیال د جلاوطنۍ هغه شعر هم را اخیستل شوی دی چې یو دوراني تصویر وړاندې کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببديا

سپېره ببديا ده پکې پل د بنيادم نشته
يو څو پېريان دي له پرديو غرو راغلي
بربنډ پېري ناڅي ناڅي

. . .

پر خوارو خوب پرېوځي

. . .

د زهرو ونه ده ولاړه
پر ببزو ادې بې سيورى کړى
ببزو د زهرو پرګى خوري هر ګړى ورځينې حمل
اخلي
د ورځې د برش څلوښت بچيان زېږوي
د ورځې د برش څلوښت ځوانان شي بيا قتلېږي
خو ببزو ادې پرګي خوري
او لګيا ده هر ورځ نوي بچيان زېږوي
پېريان ګډېږي
د ببزو ادې په وير او په خواريو خاندې
چې شپه تياره شي

پر خوارو خوب پرېوځي
سپېره ببديا ده پکې پل د بنيادم نشته
(اسحاق ننګيال)

د تصوير غنا د غزل په پرتله په ازاد شعر کې پريمانه تر سترګو کېږي . پدې اړه د پوهاند دوکتور مجاوراحمد زيار «زما نړۍ» جلاوطنه مجموعه بيا را اخلو په (۸۱) مخ کې:

ستا يون
ستا ګورو ګورو
تورو تورو زلفو
د سپين سبا د غوړېدو په هيله
زما د اوښکو د څڅواکو
ترنم انځوره
د يوې بې سارې تورې شپې
په زړه کې
هغه وخت لاړ
د زمانې له ياده
چې د برخليک سترګې مې
وې د سپېڅلې پاکې مينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برم ته
لکه سپېڅلې د سباوون هنداره
اوس له يا نه سره ستا
زه وينو وينو شېبو
لکه نيمزاله تته تته وړمه
کړمه د بېو په کوهي کې بندي
(پېښور ۱۴/۱۱/۹۴)

پښتو جلا وطنه شاعري د ډېرو شاعرانو تر ذهن او گوتو ورسېده غوارم دلته د يوه داسې شاعر د شعر يادونه هم وکړم چې د ديني علومو طالب او ژوند او زده کړه يې په پېښور کې کړېده . د دغه شاعر خوږ غزل د دې توان لري ځان تر هر زړه ورسوي او په ډېرو زړونو کې ځای ونيسي .
د هېواد نامتو شاعر پيرمحمد کاروان د دې کتاب « د حورې طالب جان » په مقدمه کې همدغه خبره کوي او د دغه شاعرۍ د بېلابېلو اړخونو نمونې وړاندې کوي .

ما ستا له سترگو لاس نيوی کړی دی
چا ويل چې پيرته عقيده نه لرم

يا
راځه محمد عليمه چې ترې وکړو لاس نيوی
بڼو لاندې جانان غوث الاعظم راوړی دی
او يا د دې کتاب په ۴۳ مخ کې
داسې سوالگريم چې کچکول مې هم د سرو زرو دی
هر چاته نه يم دربدلی د سوبت لپاره [1]

تصوير د پښتو د جلا وطنه شاعرۍ نه بېلېدونکې برخه ده چې پرغزل او ازاد شعر کې ځانته ځای مومي او ازاد شعر يا غزل ته ښکلا او غنا وربخښي .

[1] - سوبت : طالبان هر منی دله دله گرزي او د ژمي لپاره د هر چانه پيسې اخلي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته د پښتو جلا وطنه شاعرۍ بېشماره بېلگې موجودې دي . چې راوړل او يادول يې د دې اثر له حوصلې وتلی کار دی يو اوږد بحث . تدقيق او څېړنې ته ضرورت لري د ټولو آثارو راټولول د هغوی چاپول او بيا د تحقيق او څېړنې تر خاوندانو رسول طبيعي خبره ده . مشکل او ستونزمن کار دی چې کلونه کلونه وخت غواړي تر څو زمونږ راتلونکی نسل پدې وپوهېږي کله چې يو شاعر وطن پرېږدي د هغه د فکر او تخيل پړاوونه له څنگه نازکو شېبو او حالاتو نه تېرېږي چې بايد و څېړل شي او پرې ډېر څه وليکل شي.

د جلا وطنه پښتو شاعرۍ راتلونکې

د پښتو جلا وطنه شاعرۍ راتلونکی پدې پورې اړه لري چې د افغانستان جگړه تر کومه دوام کوي او د دې جگړې پايلې به د دې وطن لپاره کومې وي . قضاوتونه ، تغييرات ، اميدونه ټول پدې پورې تړلي دي . جلا وطني به ختمه شي او که دا لړۍ دوام ولري دا هغه پوښتنې دي چې د دې خاورې هر فرهنگي او د قلم خاوند يې د ځانه سره لري. دا چې دا جگړه په سيمه ييز حالت بدله شوې او ټوله نړۍ يې ځانته را کښلې ده . د افغانستان جغرافيايي او سياسي نقشه به

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګه وي او زمونږ طبیعي زېرمې او شتمنۍ به کله د افغانانو په لاسونو کې ولوېږي.

د افغانستان فرهنګي ارزښتونه ساتل هم پدې پورې اړه لري، تر څو افغانان د خپلې خاورې، خپل فرهنګ او خپلو بېلا بېلو ارزښتونو خاوندان شي.

نو بیا هغه وخت کېدای شي د پښتو جلا وطنه شاعري توري توري را ټول او د خپل هېواد راتلونکي نسلونو ته وړاندې شي. پدې کې له یوې خوا دغه خوره وره شاعري له ورکېدو او مړه کېدو وساتله شي او له بلې خوا هغه ارمانونه به ژوندي وساتل شي چې یو جلا وطنه شاعر له ځانه سره درلودل او د هغوی په یاد به په ډېرو سختو شرایطو کې شاعري کړې ده.

پایله

په ټوله نړۍ کې د مهاجرینو او جلا وطنو پرتله دا ښیي چې افغانان په بې شمېره توګه جلا وطنه وو
او نن هم هماغه حال دی.

پدغو جلا وطنو کې زیات شمېر فرهنګیان، لیکوالان او شاعران هم شامل دي. دوی دومره تیت او پرک او سره لرې پراته دي چې د هغوی په اړه څه لیکل او څېړنه تر ټولو سخت کار دی.

ما پدې کوچنۍ لیکنه کې تر وسه وسه هڅه کړېده، مشت نمونه خروار څو بېلګې او مثالونه تاسو ته وړاندې کړم.

په جلا وطنه پښتو ادب لیکنه او څېړنه وخت او شرایط غواړي، داسې ټولنو ته اړتیا ده ترڅو پدې اړه تحقیق او څېړنه وکړي. د نړۍ په بېلابېلو برخو کې د لیکوالو او شاعرانو په معرفي او تبارز کې مرسته وکړي. د هغوی آثار

(c) ketabton.com: The Digital Library

راټول او پر یوه واحد او ځانګړي مرکز کې راټول شي . کره کتنې او تحقیق ته واچول شي. ما پدې لیکنه کې په ډېرې سختۍ سره وکولی شو . ترڅو له مجلو . اخبارونو او کتابونو څخه څه داسې بېلګې راټولې کړم . ترڅو لږ تر لږه وکولی شم د جلا وطنه پښتو ادب په هکله مې یو څه لوستونکو ته وړاندې کړی وي .

که دا هر څومره کم وي . نمونه دي . خو امید لوستونکي یې په ډېر څه ومني .

مأخذونه

۱- وحدت ورځپاڼه . پېښور چاپ .

۲- زخمي شونډې .د مېرمن ملال شعري غونډ .

۳- ملا شاهي . د اکاډمیسین علامه پوهاند عبدالشکور رشاد نظم .

۴- چنار خبرې کوي . د پیرمحمد کاروان شعري غونډ .

۵- عینکي اوښ . څېړندوی محمدنبي صلاحي پښتونخوا . هریپور.

۶- پایکوب . د عبدالباري جهاني شعري غونډ .

۷- څپو کې انځورونه . د اجمل اند شعري غونډ .

۸- قلم مجله . استاد نجیب منلی .

۹- ډېوې په باد سپارمه . سید فخرالدین هاشمي .

۱۰- د سباوون په تمه . عبدالباري جهاني.

۱۱- پښتو په پښتو لنډیو کې . سلیمان لایق .

۱۲- زما نړۍ . مجاور احمد زیار .

۱۳- سیندونه هم مري . مرحوم ننګیال .

۱۴- د حورې طالب جان . د محمد علیم بسمل شعري غونډ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

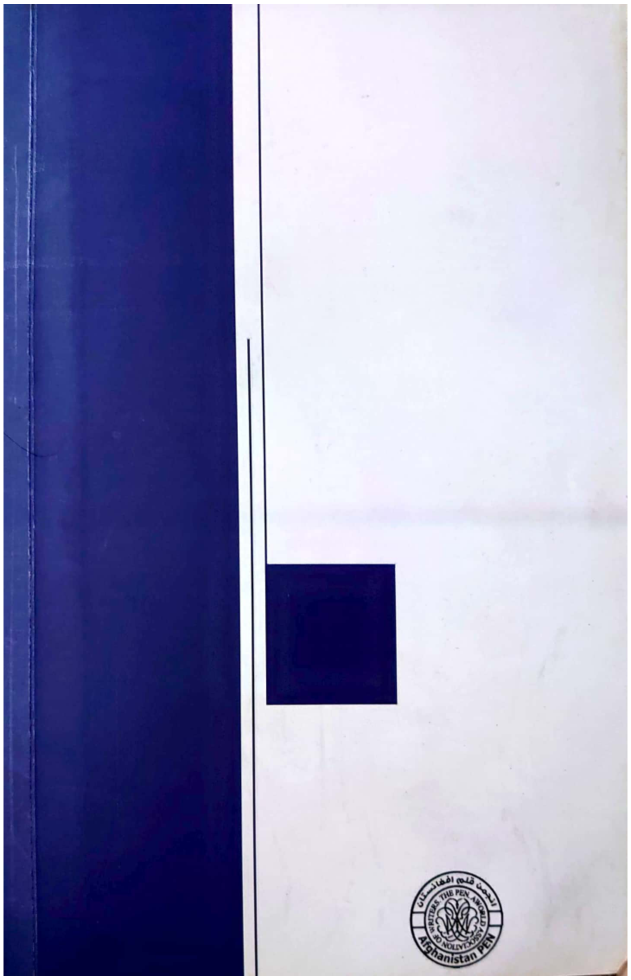

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library